

**Ponowne
wykorzystywanie
informacji
publicznej.**

Nowe wyzwanie
dla instytucji
kultury

Katarzyna Rybicka
Helena Rymar
Alek Tarkowski

Spis treści

1. Wstęp	7
1.1 Informacje praktyczne	7
2. Dlaczego przepisy ponownego wykorzystywania informacji publicznej dotyczą instytucji kultury?	8
3. Informacja publiczna: dostęp i ponowne wykorzystywanie	10
4. Informacja publiczna a zasoby instytucji kultury	12
5. Otwarty dostęp do zbiorów dziedzictwa – nowe wyzwania	13
5.1. Jakie instytucje?	14
5.2. Jakie zasoby?	15
Domena publiczna	15
Prawa własności intelektualnej osób trzecich	16
Metadane	17
5.3. Format udostępniania	17
5.4. Partnerstwa publiczno–prywatne	19
Wyjątek od zakazu zawierania umów o wyłączność	20
5.5. Opłaty	21
5.6. Licencje	22
5.7. Tryby udostępniania	21
6. Rekomendacje	24
6.1. Jak najszerszy zakres podmiotów	25
6.2. Jakie zasoby?	26
6.3. Dzieła osierocone i out-of-commerce	26
6.4. Opłaty	27
6.5. Powołanie niezależnego organu posiadającego specjalistyczną wiedzę z zakresu udostępniania informacji publicznej	27
6.6. Skrócenie okresu wyłączności w ramach partnerstw publiczno-prywatnych	28
6.7. Partner prywatny powinien dostarczyć instytucji pliki o jak najlepszej jakości jaką posiada	28

1. | Wstęp

Centrum Cyfrowe oraz Creative Commons Polska od niemal dekady pomagają instytucjom kultury wdrażać nowe, otwarte modele dzielenia się cyfrowym dziedzictwem kultury. W nadchodzących latach publiczne instytucje kultury czeka wdrożenie nowych przepisów z tym związanych, dotyczących ponownego wykorzystywania informacji publicznej.

W niniejszym dokumencie chcemy przeanalizować najważniejsze zmiany, jakie czekają instytucje w związku z wdrożeniem do polskiego prawa nowelizacji Dyrektywy Unii Europejskiej w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dyrektywa 2003/98/WE, nowelizowana przez Dyrektywę 2013/37/WE). Będzie to miało miejsce najpóźniej w lipcu 2015 roku. W tym celu omówimy istniejące ramy prawne dotyczące udostępniania informacji publicznej, której szczególny rodzaj stanowią cyfrowe zasoby dziedzictwa. Omówimy również ideę jej ponownego wykorzystania oraz porównamy obowiązujące przepisy z nowymi założeniami dyrektywy.

Obecnie dyrektywa jest wdrażana do polskiego systemu prawnego. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji przedstawiło założenia projektu nowej ustawy o ponownym wykorzystywaniu sektora publicznego w maju. Na końcu przedstawiamy rekomendacje dotyczące niektórych aspektów wdrażania dyrektywy.

Jednocześnie pragniemy podkreślić, że dopiero po określeniu polskich przepisów będzie można precyzyjnie opisać, w jaki sposób instytucje kultury będą podlegać nowym regulacjom. Z tego powodu niniejszy dokument zostanie uzupełniony po przyjęciu nowej ustawy.

Informacje praktyczne

Dyrektywa 2003/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 listopada 2003 r. w sprawie ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego ustanowiła minimalny zestaw reguł określających ponowne wykorzystanie dokumentów będących w posiadaniu organów sektora publicznego.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:32003L0098>

W 2011 roku wdrożono zasady powyższej dyrektywy do prawa polskiego. Obecnie dostęp do informacji publicznej oraz ponowne jej wykorzystywanie regulowane są ustawą o dostępie do informacji publicznej z dnia 6 września 2001 r. (Dz. U. Nr 112, poz. 1198).

<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20011121198&type=3>

W czerwcu 2013 r. Rada UE przyjęła nowelizację dyrektywy 2003/98/WE. Nowa dyrektywa 2013/37/UE w sprawie ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego musi zostać wdrożona do prawa polskiego najpóźniej w lipcu 2015 roku.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:175:0001:0008:PL:PDF>

26 maja 2014 r. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji (MAC) przedstawiło Założenia do ustawy o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (re-use). Konsultacje społeczne projektu trwają do 17 czerwca 2014 roku.

<https://mac.gov.pl/konsultacje/zalozenia-do-projektu-ustawy-o-re-use>

W dniach 10-11 lipca 2014 r. w MAC odbyła się konferencja uzgodnieniowa projektu założeń projektu ustawy o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego. Ministerstwo przedstawiło zestawienie uwag zgłaszanych w konsultacjach społecznych.

<http://legislacja.rcl.gov.pl/lista/1/projekt/220632/katalog/220643>

2. Dlaczego przepisy ponownego wykorzystywania informacji publicznej dotyczą instytucji kultury?

Instytucje kultury takie jak muzea, archiwa czy biblioteki od wieków odpowiedzialne są za gromadzenie, przechowywanie i promowanie dziedzictwa kultury wśród jak największej liczby osób. Mowa tu zarówno o zasobach materialnych, jak i niematerialnych, od prehistorycznych skamielin i zabytków architektury, przez zbiory biblioteczne, po rytuały, wiedzę i umiejętności, które jako społeczeństwo chcemy chronić, wzbogacać i przekazać przyszłym pokoleniom.

Dzięki rozwojowi nowych technologii w ciągu ostatnich lat ta ważna misja nabrała nowego znaczenia. Teraz kultura jest krzewiona poprzez pliki, które można z łatwością skopiować, przetworzyć, wrzucić na bloga czy udostępnić znajomym na portalu społecznościowym. Bez digitalizacji zbiory analogowe nie mogą być wykorzystane w przestrzeni internetu. Tymczasem upowszechnienie w sieci oznacza szerszy dostęp do zbiorów i większą szansę na zaangażowanie użytkowników.

Równocześnie z rozwojem technologii zmieniła się jeszcze jedna ważna rzecz. Kultura przestała być postrzegana jako balast dla budżetu państwa, lecz jako szansa i katalizator zmian społecznych i gospodarczych¹.

Te zmiany i szanse dostrzega Unia Europejska, która od wielu lat konsekwentnie wspiera działania na rzecz ochrony i cyfryzacji dziedzictwa kultury w Europie. W czerwcu 2013 roku przyjęto nowelizację ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego, która rozszerza zakres dyrektywy na działalność bibliotek (w tym bibliotek uniwersyteckich), archiwów i muzeów. Reguły ponownego wykorzystywania są sposobem na określenie jednolitych w skali Europy podstawowych zasad, na jakich mają być udostępniane zasoby dziedzictwa.

Zasady ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego są w Unii Europejskiej regulowane dyrektywą od 2003 roku. Celem regulacji jest utworzenie w Europie jednolitych reguł wykorzystania tych zasobów, mogących służyć jako podstawa dla nowych usług i produktów, rynkowych i niekomercyjnych. Przyjęta w 2013 roku nowelizacja dyrektywy ma na celu dalsze ujednolicenie zasad oraz zapewnienie otwartego dostępu do informacji sektora publicznego. Zgodnie z założeniami dyrektywy, „polityka otwartego dostępu do danych propagująca szeroką dostępność i ponowne wykorzystywanie informacji sektora publicznego do celów prywatnych lub komercyjnych, przy minimalnych ograniczeniach prawnych, technicznych lub finansowych bądź bez takich ograniczeń, i wspierająca obieg informacji przeznaczonych nie tylko dla podmiotów gospodarczych, także dla opinii publicznej, może odegrać ważną rolę w stymulowaniu rozwoju nowych usług opartych na nowatorskich sposobach łączenia i korzystania z takich informacji, pobudzić wzrost gospodarczy i wesprzeć zaangażowanie społeczne”.

W ramach budowania europejskiej polityki otwartego dostępu uznano, że digitalizowane zbiory instytucji kultury mają również ogromny potencjał ponownego wykorzystania i mogą stanowić podstawę nowych produktów i usług. Już dziś wiele instytucji kultury w całej Europie udostępnia swoje zbiory, jednak robią to na różne sposoby: w dowolnych terminach, formatach, na różnych warunkach i za różną opłatą.

Teraz sytuacja ma ulec zmianie. Nowa regulacja zobowiąże instytucje kultury do udostępniania przynajmniej części swoich kolekcji — tych znajdujących się w domenie publicznej — oraz powiązanych z nimi metadanych i materiałów na jednolitych zasadach. Minimalna harmonizacja, zgodnie z założeniami dyrektywy, ułatwi sprawne funkcjonowanie rynku oraz rozwój społeczeństwa cyfrowego w Europie.

¹ J. Purchla, *Dziedzictwo kulturowe*, w: *Kultura a rozwój*, J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.), Warszawa, Narodowe Centrum Kultury 2013, s. 45-47, Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa strategia rozwoju kraju, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Warszawa 2012, s. 91-102.

3. Informacja publiczna: dostęp i ponowne wykorzystywanie

We współczesnych państwach demokratycznych, prawo do uzyskiwania informacji o tym jak działają organy władzy oraz osoby pełniące funkcje publiczne jest uznawane za jedno z podstawowych praw człowieka. Informacja publiczna jest określana jako każda informacja o sprawach publicznych, a zatem spełnia następujące warunki:

- została wytworzona przez szeroko rozumiane władze publiczne, osoby pełniące funkcje publiczne oraz inne podmioty,
- dotyczy ona zakresu, w jakim wymienione wyżej podmioty wykonują zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa.

W Polsce dostęp do informacji publicznej stanowi prawo konstytucyjne, które gwarantuje każdemu² szerokie uprawnienia związane ze świadomym uczestnictwem w życiu publicznym. Zakres tego prawa jest uregulowany w ustawie o dostępie do informacji publicznej³.

Sam dostęp do informacji to jednak niewiele. Ale wartość informacji publicznej rośnie, gdy zapewnimy możliwość ponownego wykorzystania informacji publicznej (ang. re-use), czyli łączenia informacji ze sobą, przetwarzania i używania w nowych produktach i usługach. W odróżnieniu zatem od prawa dostępu do informacji publicznej, prawo do ponownego wykorzystania informacji publicznej jest rodzajem prawa gospodarczego, które ma wpływ na sferę ekonomiczną — sprzyjając wzrostowi gospodarczemu, innowacyjności oraz zatrudnieniu.

Możliwość ponownego wykorzystania ma też skutki społeczne — zwiększa zaangażowanie obywateli w sprawy państwa i działanie instytucji. O ile dla Komisji Europejskiej wymiar gospodarczy jest najważniejszy, naszym zdaniem wykorzystanie informacji publicznej przez obywateli jest równie ważne — lub nawet ważniejsze — niż korzyści biznesowe⁴.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. daje takie prawo „obywatelowi”, natomiast ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198) rozszerza ten zakres na „każdego”.

³ Ustawa z dnia września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, Dz. U. Nr 112, poz. 1198, 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, Dz. U. 2001 nr 112 poz. 1198.

⁴ J. Hofmökler, A. Tarkowski, I. Ostrowski, M. Werner, K. Werner, J. Bartosiak, D. Solda-Kutzmann, P. Hess, *Mapa drogowa otwartego rządu w Polsce*, Centrum Cyfrowe Projekt: Polska, Warszawa 2012 r., URL: <http://ngoteka.pl/handle/item/256>.

W Polsce ponowne wykorzystanie danych odbywa się na warunkach określonych w ustawie o dostępie do informacji publicznej. Co do zasady, ponowne wykorzystanie odbywa się bezpłatnie. Pobierane opłaty mogą służyć jedynie pokryciu dodatkowych kosztów przygotowania lub dostosowania danych, ale nie mogą to być opłaty za samo udostępnienie. Warunki ponownego wykorzystania, jakie może nałożyć instytucja udostępniająca informacje, są określone w wąskim, zamkniętym katalogu. Pozwala on na zobowiązanie do poinformowania o źródle, czasie wytworzenia i pozyskania, pierwotnej formie i zakresie przetworzenia oraz o zakresie odpowiedzialności za przekazywane informacje. W przypadku, gdy instytucja udostępnia informację publiczną będącą utworem lub bazą danych (do których posiada prawa autorskie), wówczas jest zobowiązana zapewnić możliwość dowolnego ich wykorzystania. A więc do użycia do celów komercyjnych i niekomercyjnych, tworzenia i rozpowszechniania kopii utworu lub bazy danych, w całości lub we fragmentach, oraz wprowadzania zmian i rozpowszechniania utworów zależnych. Jednocześnie, jeśli prawa autorskie do informacji publicznej posiada strona trzecia, stanowi to podstawę do odmówienia udzielenia dostępu w celu ponownego wykorzystania. Warto podkreślić, że polska ustawa zapewnia większą otwartość informacji publicznej niż minimalny standard określony przez dyrektywę.

Przykłady wykorzystania informacji publicznej

1. W oparciu o zasadę ponownego wykorzystania informacji publicznej działa popularny serwis jakdojade.pl, który wykorzystuje informacje o rozkładzie jazdy autobusów w aplikacji transportowej na smartfony. Usługa podpowiada jak dojechać do danego miejsca przy pomocy środków komunikacji miejskiej — w sposób bardziej intuicyjny niż tradycyjne tabele z rozkładami.
2. Sejmometr (obecnie mojePaństwo.pl) to największa w Polsce baza otwartych danych prowadzona przez Fundację ePaństwo, która zbiera, łączy i udostępnia dane uzyskiwane w ramach ponownego wykorzystywania informacji z sektora publicznego. W jednym miejscu można przeglądać dane produkowane i gromadzone przez kilkadziesiąt instytucji publicznych — od orzeczeń sądów i projektów ustaw po kody pocztowe i oświadczenia majątkowe posłów i senatorów. Dodatkowo użytkownicy mogą otrzymywać powiadomienia w interesujących ich sprawach, sprawdzić reprezentujących ich urzędników lub skorzystać z aplikacji służącej do wysyłania wniosków o udostępnienie informacji publicznej.

4. Informacja publiczna a zasoby instytucji kultury

Co jednak zasoby publicznych instytucji kultury mają wspólnego z informacją publiczną? W większości przypadków są one wytwarzane lub przechowywane za pieniądze publiczne, ale nie dotyczą bezpośrednio funkcjonowania władz publicznych ani nie zapewniają przejrzystości ich działania.

Do tej pory polskie instytucje kultury były bezpośrednio wyłączone spod przepisów ponownego wykorzystania informacji publicznej. Mimo to wiele z nich już teraz udostępnia treści do ponownego wykorzystania w celach komercyjnych i niekomercyjnych. Dzieje się to jednak przeważnie „przy okazji” działań digitalizacyjnych, czyli przetwarzania rzeczywistego obiektu w obiekt cyfrowy, na które co roku zarówno w Europie jak i na świecie przeznaczają się coraz większe środki finansowe. Aktualnym wyzwaniem przestaje być zatem sama digitalizacja, a staje się skuteczne wykorzystanie bogatej cyfrowej infrastruktury i cyfrowych zasobów kultury — a temu służą zasady ponownego wykorzystania informacji publicznej.

Ważna w tym kontekście jest natomiast misja publiczna jaką realizują podmioty kultury — organizują i zapewniają dostęp do dorobku nauki i kultury, służą gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli, kształtują wrażliwość poznawczą i estetyczną, prowadzą działalność edukacyjną oraz promują i zapewniają dostęp do zbiorów i treści o charakterze kulturowym, edukacyjnym i naukowym wśród społeczeństwa. Zasoby przez nie produkowane i gromadzone traktowane są jako dobro wspólne, a dzięki użyciu nowych technologii mogą także stanowić podstawę dla nowych produktów i usług, wyrównywać szanse edukacyjne, zwiększać uczestnictwo w kulturze oraz aktywność i zaangażowanie obywateli w życie publiczne⁵.

Istotna jest tu również stosowana w Unii Europejskiej idea otwartego dostępu danych publicznych, obejmująca różne formy informacji publicznej przydatnej jako surowy materiał dla tworzenia nowych usług i produktów. Tak więc o ile typowym przykładem tradycyjnie rozumianej informacji publicznej są dane o przebiegu procesu legislacyjnego, nowy rodzaj informacji stanowią na przykład dane meteorologiczne czy geodane. Od niedawna, mimo wielu różnic, wskazuje się na podobny potencjał zasobów kultury. Z perspektywy interesu publicznego warto

⁵ Wieloletni Program Rządowy Kultura+, Warszawa 2010, s. 39.
URL: http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/inne_dok/WPR_KULTURA_projekt_20100318.pdf.

zapewnić podobne zasady dostępu i wykorzystania tych zasobów, co w przypadku informacji publicznej⁶.

Ponowne wykorzystanie dziedzictwa w Rijksmuseum

Rijksmuseum (holenderskie muzeum narodowe) w Amsterdamzie udostępnia ponad 125 tysięcy cyfrowych obiektów ze swojej kolekcji do swobodnego użytku i pozwala tworzyć z nich kolekcje w aplikacji Rijksstudio. Wszystkie zasoby można pobierać ze strony za darmo, modyfikować i przerabiać bez ograniczeń. Płatne są natomiast usługi dodatkowe, takie jak dostarczenie fizycznych kopii obrazów na kartkach, plakatach, czy wydrukach różnej wielkości na wybranym przez nas materiale. Muzeum zrezygnowało natomiast z pobierania początkowo ustanowionych opłat za wykorzystanie komercyjne jego zbiorów. Dodatkowo na bazie zasobów cyfrowych, Rijksmuseum stworzyło wirtualną wycieczkę, czyli płatną aplikację mobilną, która zawiera kilka propozycji tras zwiedzania muzeum, wraz z dodatkowymi informacjami na temat dzieł i historii samego muzeum.

5. Otwarty dostęp do zbiorów dziedzictwa — nowe wyzwania

W Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji trwają już prace nad projektem założeń wdrażających nową dyrektywę re-use. Wszystkie kraje członkowskie UE są zobligowane do wprowadzenia zmian w ciągu najbliższego roku. Zanim jednak UE przyjęła ostateczny tekst dyrektywy, w Polsce trwała już debata nad projektem założeń do ustawy o otwartych zasobach publicznych, która miała regulować zasady udostępnienia zasobów naukowych, edukacyjnych i kulturowych finansowanych ze środków publicznych. Ostatecznie, ze względu na kontrowersje wokół udostępniania i nabywania praw do dzieł kultury współczesnej, projekt został wycofany. Wprowadzenie reguł ponownego wykorzystania zbiorów publicznych instytucji kultury jest natomiast krokiem w stronę realizacji idei przyświecającej tamtej ustawie.

Nowelizacja dyrektywy re-use wprowadza szereg zmian, które w najbliższych latach wpłyną na funkcjonowanie instytucji publicznych. Najważniejszą z nich jest ogólna zasada (określona w art. 3.1. skonsolidowanej Dyrektywy 2003/98/WE), która nakłada na państwa członkowskie wyraźny obowiązek zapewnienia

⁶ G. Vickery, *Review of recent studies on PSI re-use and related market developments. Final Version*, Paris, 2010, s. 8.
URL: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?doc_id=1093.

możliwości ponownego wykorzystywania wszystkich dokumentów, do których zapewniony jest dostęp (na podstawie obecnie obowiązujących przepisów). W przypadku instytucji kultury ta zasada obowiązuje jedynie w odniesieniu do zasobów będących w domenie publicznej. W pozostałych wypadkach instytucje kultury mogą skorzystać ze specjalnego wyjątku od ogólnej zasady (określonego w art. 3.2. skonsolidowanej Dyrektywy 2003/98/WE) i nie udostępniać dokumentu do ponownego wykorzystania. Dyrektywa nie dotyczy też zasobów, do których instytucja posiada fizyczny egzemplarz zasobu, ale nie posiada do niego praw własności intelektualnej.

Zasoby instytucji kultury są już teraz udostępniane i ponownie wykorzystywane we wszystkich krajach UE. Zasady ich udostępniania są jednak uzależnione od różnych czynników - reguł finansowania projektów, polityk digitalizacyjnych, strategii instytucjonalnych oraz woli samych instytucji. Tak więc zasady zaproponowane w Dyrektywie nie oznaczają rewolucyjnych zmian. Co natomiast istotne, jej odpowiednie wdrożenie może ustanowić ogólnoeuropejskie standardy udostępniania zasobów. To z kolei oznacza wzrost skali dzielenia się dziedzictwem kulturowym.

Poniżej przedstawiamy kluczowe elementy dyrektywy, które zostaną wdrożone do polskiego prawa. Obejmują one takie kwestie jak:

- zakres instytucji objętych regulacją,
- zakres zasobów, które będą musiały zostać udostępnione,
- opłaty,
- formaty,
- partnerstwa publiczne i umowy o wyłączność, licencje oraz tryb udostępniania

5.1 | Jakie instytucje?

Wprost spod zakresu nowej dyrektywy wyjęto zasoby będące w posiadaniu takich instytucji jak orkiestry, opery, balety czy teatry (tzw. sektor sztuk widowiskowych). Większość ich dorobku jest wytwarzana przez osoby trzecie, wciąż objęta prawem autorskim i w związku z tym i tak nie podlegałaby udostępnieniu na zasadach tej dyrektywy.

Dlatego nowe przepisy obejmą głównie zasoby bibliotek (w tym uniwersyteckich), muzeów i archiwów, których znaczna część zbiorów jest w domenie publicznej. Zastosowany w dyrektywie zakres instytucji kultury objętych nową regulacją wydaje się dość klarowny. Wątpliwości pojawiają się jednak w przypadku

instytucji, które nie są wprost nazywane biblioteką, archiwum czy muzeum a również gromadzą zasoby dziedzictwa kultury. Cel przyświecający nowelizowanej dyrektywie, jakim jest zwiększenie dostępności zbiorów dziedzictwa, uzasadniałby także ich uwzględnienie.

Działalność każdej z tych instytucji regulowana jest przez osobną ustawę. Czy takie instytucje jak galerie sztuki bądź archiwa filmowe będą zobowiązane do udostępniania swoich zasobów zgodnie z przepisami dyrektywy, skoro ich działalność regulowana jest przez przepisy o kinematografii lub organizowaniu działalności kulturalnej? Dyrektywa tego nie przesądza.

Filmoteka Narodowa i dostęp do informacji publicznej

Filmoteka Narodowa jest państwową instytucją kultury, której zbiory taśm filmowych i archiwaliów należą do największych w Europie. Jej działalność związana jest z ochroną narodowego dziedzictwa kulturalnego w dziedzinie kinematografii oraz upowszechniania kultury filmowej. Zadania statutowe Filmoteki Narodowej są zatem zbieżne z działalnością prowadzoną przez archiwa, muzea i biblioteki. Formalnie natomiast jej działalność regulowana jest przez ustawę o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz ustawę o kinematografii.

5.2 | Jakie zasoby?

Domena publiczna

Wzmoczone działania digitalizacyjne w ciągu ostatnich kilku lat spowodowały zwiększenie ilości cyfrowych zasobów dziedzictwa kulturowego. W pierwszej kolejności były i są digitalizowane zbiory najstarsze, których zachowanie jest sprawą najpilniejszą, a ich udostępnianie nie jest ograniczone prawem autorskim. To zasoby, co do których prawa autorskie majątkowe wygasły⁷, nigdy nie były lub nie są przedmiotem prawa autorskiego⁸. Zbiór tych zasobów określa się mianem

⁷ Co do zasady w Polsce i UE prawa autorskie majątkowe wygasają po upływie 70 lat od śmierci autora, daty pierwszej publikacji lub powstania utworu. Od tej zasady istnieje jednak dużo wyjątków a kwestia ustalenia momentu wygaśnięcia praw majątkowych w praktyce nie jest prosta. Pomocnym narzędziem ułatwiającym określanie statusu prawnego dzieła jest stworzony przez Europejską Kalkulator Domeny Publicznej dostępny na stronie: <http://outofcopyright.eu/calculator.html>.

⁸ Na przykład nie są przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze lub nie zostały wytworzone przez człowieka.

domeny publicznej. Z materiałów w domenie publicznej można korzystać w szerokim zakresie, bez konieczności uzyskiwania zgody na kopiowanie, modyfikowanie czy rozpo wszechnianie, zarówno do celów komercyjnych i niekomercyjnych. Brak bowiem praw autorskich pozwalających ich posiadaczowi regulować te kwestie.

Należy przy tym pamiętać o dwóch istotnych sprawach. Prawa osobiste (m.in. obowiązek przypisywania autorstwa, nienaruszalność formy i treści) do utworów są niezbywalne i obowiązują nawet po wygaśnięciu praw majątkowych. A korzystając z utworów będących w domenie publicznej w celach komercyjnych (sprzedaż egzemplarzy), przedsiębiorca powinien odprowadzić od 5 do 8% wpływów brutto do Funduszu Promocji Twórczości⁹.

W kwestii ponownego wykorzystywania zasobów instytucji kultury domena publiczna jest osią nowej dyrektywy. Ustawodawca unijny właśnie w zasobach będących w domenie publicznej i powiązanych z nimi metadanymi upatruje podstaw dla tworzenia nowych produktów.

Prawa własności intelektualnej osób trzecich

Zakres przedmiotowy Dyrektywy jest ograniczony przez istnienie praw własności intelektualnej i przemysłowej. W pierwszym przypadku wyłączenie spod zakresu Dyrektywy dotyczy dokumentów, co do których prawa autorskie, prawa pokrewne oraz wynikające z ochrony sui generis, przysługują osobom trzecim, a nie instytucji kultury. W przypadku praw własności przemysłowej, takich jak patenty, znaki towarowe czy zarejestrowane wzory użytkowe i przemysłowe, wyłączenie spod zakresu Dyrektywy jest absolutne. Obowiązuje więc również w przypadkach, gdy właścicielem praw jest sama instytucja.

W związku z powyższym, dokumenty będące w posiadaniu instytucji kultury będą udostępniane w dwóch przypadkach:

- gdy są w domenie publicznej (nigdy nie podlegały ochronie prawn-autorskiej lub ochrona ta wygasła);
- gdy instytucja kultury jest właścicielem praw własności intelektualnej, zarówno pierwotnym jak i pochodnym – na przykład poprzez nabycie praw.

⁹ 9 Art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83.

W odniesieniu do dokumentów będących w domenie publicznej będą miały zastosowanie generalne zasady. A więc ponowne wykorzystywanie będzie możliwe, o ile dokument jest dostępny. Natomiast w drugim przypadku, instytucja posiadająca prawa własności intelektualnej będzie mogła zdecydować czy zezwala na ponowne wykorzystywanie dokumentu, czy nie (zgodnie z art. 3(2) wersji skonsolidowanej Dyrektywy).

Zgodnie z Motywem 22 i art. 1(b) Dyrektywy nie ma natomiast obowiązku zezwalania na ponowne wykorzystywanie w sytuacji, gdy instytucja jest właścicielem jedynie fizycznego egzemplarza dokumentu, nie posiadając przy tym praw własności intelektualnej do niego.

Duże niejasności dotyczące wyłączeń spod zakresu Dyrektywy dostarcza Motyw 9 znowelizowanej Dyrektywy 2013/37/UE, który można interpretować jako wprowadzający wyłączenie dla wszystkich dokumentów będących w posiadaniu instytucji kultury, o ile instytucja nie była ich pierwotnym właścicielem.

Zgodnie z ustawą o prawie autorskim jedynie w wyjątkowych przypadkach pierwotnym właścicielem praw autorskich może być inny podmiot niż twórca. Taka sytuacja dotyczy trzech rodzajów utworów – utworów zbiorowych, takich jak na przykład publikacja periodyczna, utworów audiowizualnych oraz programów komputerowych¹⁰. Bazując na Motywie 9 należałoby uznać, że w każdym innym przypadku, nawet jeśli autor przekazał instytucji całość praw do utworu lub instytucja nabyła je automatycznie w związku z wykonywaniem przez pracownika jego obowiązków wynikających ze stosunku pracy, utwór byłby poza zakresem Dyrektywy, gdyż pierwotnym właścicielem praw byłaby zawsze osoba trzecia.

Takie rozumienie jest jednak sprzeczne z artykułem 3 Dyrektywy. Wprowadza też sprzeczność z ogólnie przyjętymi celami i założeniami Dyrektywy – takimi jak zapewnienie większego dostępu do dziedzictwa kulturowego i zwiększenie zakresu jego ponownego wykorzystywania do celów edukacyjnych, zawodowych czy rozrywkowych. Powstałoby wówczas nieuzasadnione ograniczenie możliwości ponownego wykorzystywania informacji publicznej. W szczególności, reguły ponownego wykorzystania nie dotyczyłyby metadanych opisowych, opisów bibliograficznych i danych katalogowych, o ile są utworami w rozumieniu prawa autorskiego. Są one bowiem przygotowywane zazwyczaj przez pracowników instytucji, która jest jedynie pochodnym właścicielem praw. Bez metadanych i opisów, zasoby dziedzictwa stają się bezużyteczne dla podmiotów chcących je ponownie wykorzystywać.

¹⁰ Przypis Ibidem, art. 11, art. 70 ust. 1 oraz art. 74 ust. 3.

Metadane

Metadane, czyli dane o danych, to ustrukturalizowane informacje stosowane do opisu obiektów, które dostarczają szczegółowych informacji o tym jak znaleźć, zidentyfikować i zarządzać obiektami. To druga kategoria zasobów, o których mowa w dyrektywie:

„(...) zbiory dziedzictwa kulturowego wraz z powiązanymi z nimi metadanymi stanowią potencjalną podstawę treści cyfrowych w zakresie produktów i usług oraz mają ogromny potencjał w dziedzinie innowacyjnego ponownego wykorzystywania w takich sektorach jak edukacja i turystyka”.

Niektóre z metadanych to proste informacje dotyczące wymiarów obiektu, autora, praw czy techniki wykonania. To informacje techniczne, które nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego. Zdarzają się jednak metadane w postaci dłuższych opisów, których jako utworów objętych ochroną prawa autorskiego nie można swobodnie rozpowszechniać czy modyfikować mimo, że tworzone były przez pracowników instytucji kultury, najczęściej w ramach obowiązków wynikających ze stosunku pracy.

5.3 Format udostępniania

Skala prowadzonych przez kraje europejskie działań digitalizacyjnych powoduje, że nieuniknione staje się wprowadzenie standardów mogących ułatwić korzystanie z tworzonych kopii cyfrowych, w tym ich długotrwałe przechowywanie. Szczególnie istotny jest dobór odpowiedniego formatu plików — zły wybór może znacząco ograniczyć możliwość wykorzystania.

Dyrektywa pozwala na udostępnianie dokumentów w jakimkolwiek formacie. Zaleca jednak by tam, gdzie to możliwe, stosować format otwarty, a także by zasoby nadawały się do odczytu komputerowego wraz z metadanymi. Format otwarty to format pliku, który nie jest powiązany z określoną platformą technologiczną oraz jest udostępniany obywatelom bez żadnych ograniczeń utrudniających ponowne wykorzystywanie dokumentów w tym formacie. Z kolei format do odczytu komputerowego oznacza format pliku zorganizowany tak, aby aplikacje komputerowe mogły łatwo zidentyfikować, rozpoznać i uzyskać określone dane. Przykładowo, plik tekstowy umożliwia odczyt komputerowy tekstu, w przeciwieństwie do pliku PDF zawierającego skan tego samego tekstu. Dodatkowo, dyrektywa zaleca, by zasoby były udostępniane na najwyższym możliwym poziomie szczegółowości i ziarnistości, w formacie zapewniającym interoperacyjność.

W Polsce wciąż trwa proces wprowadzania zaleceń i dobrych praktyk, które mają na celu wyznaczenie standardów udostępniania zarówno obiektów cyfrowych jak i metadanych. Jednym z zadań stawianych przez raport Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w „Strategii digitalizacji dóbr kultury oraz gromadzenia, przechowywania i udostępniania obiektów cyfrowych w Polsce w latach 2009–2020” jest opracowanie jednolitych standardów metadanych oraz standardów technologicznych dla wszystkich typów dokumentów gromadzonych w polskich instytucjach kultury.

Kwestię od 2005 roku reguluje ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, która określa minimalne wymagania techniczne jakie powinny być spełnione, aby umożliwić przekaz przez instytucje publiczne danych za pośrednictwem systemów teleinformatycznych. To ustawa, która ma wpływ na przepisy dot. m.in. działalności muzeów czy archiwów w zakresie nośników, na jakich są utrwalone i przechowywane dane.

Minimalne wymagania są określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 roku w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych. Lista formatów, stanowiąca załącznik do rozporządzenia, zawiera jednak zarówno standardy otwarte jak i zamknięte — na gruncie rozporządzenia administracja publiczna ma prawo korzystać ze wszystkich wymienionych formatów¹¹.

Do tego w ustawie o dostępie do informacji publicznej znajduje się zapis, zgodnie z którym informacje publiczne przekazywane w systemach teleinformatycznych muszą być udostępniane w formatach umożliwiającym odczyt maszynowy (komputerowy).

Podsumowując, istnieje określony katalog formatów, które należy stosować. Niemniej, mimo zaleceń zawartych w Dyrektywie, polskie prawodawstwo zezwala na używanie nie tylko otwartych formatów.

11 Więcej na temat standardów otwartości danych można przeczytać w raporcie Koalicji na Rzecz Otwartego Rządu: Czekając na otwarte rządy. Raport otwarcia Koalicji na rzecz Otwartego Rządu, Fundacja Batorego, Warszawa 2013.
URL: http://otwartyrzad.org.pl/wp-content/uploads/2013/12/FB_Raport2013_naw_pdf.pdf.

5.4 Partnerstwa publiczno-prywatne

Mając na uwadze, że jednym z głównych powodów digitalizacji jest udostępnianie dziedzictwa kultury, odpowiedzialność za jego zachowanie i upowszechnianie spoczywa w głównej mierze na sektorze publicznym. Z tego powodu każdego roku państwa europejskie inwestują ogromne środki finansowe na rzecz cyfryzacji niezwykle bogatego i różnorodnego dziedzictwa kultury. W Polsce większość kosztów digitalizacji jest pokrywana z pieniędzy państwowych w ramach programów rządowych¹² i unijnych.

Jak oszacowano w sprawozdaniu na zlecenie Comité des Sages¹³ koszt digitalizacji wszystkich zbiorów europejskich muzeów, bibliotek i archiwów to około 100 miliardów euro. Koszt i proces digitalizacji jest jednak zbyt dużym przedsięwzięciem, aby mógł być realizowany i pokrywany wyłącznie ze środków publicznych. Stąd coraz częściej projekty digitalizacyjne są finansowane w ramach współpracy z sektorem prywatnym.

Jak wskazuje nowa dyrektywa „istnieją liczne umowy o współpracy pomiędzy bibliotekami, w tym bibliotekami uniwersyteckimi, muzeami, archiwami a partnerami prywatnymi, które obejmują digitalizację zasobów kulturowych, przyznając prawo wyłączne partnerom prywatnym. Praktyka pokazuje, że tego rodzaju partnerstwa publiczno-prywatne mogą ułatwić wartościowe wykorzystywanie zasobów kulturowych, przyspieszając jednocześnie udostępnianie obywatelom dziedzictwa kulturowego.”

Współpraca British Library z Cengage Gale oraz Google

Przykładem takim jest partnerstwo Biblioteki Brytyjskiej (British Library) z Cengage Gale, które posiada wyłączną licencję na komercyjne wykorzystywanie ponad 3 milionów stron czasopism historycznych przez pewien ograniczony czas.

Dostęp do tych treści nie byłby możliwy, gdyby nie inwestycja w digitalizację i stworzenie platformy przez Cengage Gale. Dzięki dwóm modelom dostarczania usług (B2B i B2C) dostęp do czasopism jest wolny do celów edukacyjnych, natomiast komercyjne wykorzystanie możliwe jest za opłatą. Po wygaśnięciu licencji prawa do wykorzystywania zasobów powrócą do Biblioteki Brytyjskiej.

Drugim tego rodzaju partnerstwem jest współpraca British Library i firmy Google w ramach digitalizacji 250 tys. książek, z domeny publicznej. Dzieła zostały wyselekcjonowane przez British Library a Google pokryje wszystkie koszty związane z ich cyfryzacją. Wszystkie będą dostępne za darmo do pobierania, przeszukiwania i przeglądania zarówno w ramach Google Books <http://books.google.co.uk/> jak i na stronach British Library <http://www.bl.uk/>. Google współpracuje w podobnych projektach z ponad 40 bibliotekami na całym świecie.

Wyjątek od zakazu zawierania umów o wyłączność

Ogólną zasadą ponownego wykorzystania informacji publicznej wyrażoną zarówno w dyrektywach, jak i polskiej ustawie, jest zakaz zawierania umów o wyłączność między organami sektora publicznego i prywatnego. Aby w pełni uwolnić potencjał otwartych danych i stymulować rozwój nowych usług, ponowne wykorzystanie informacji i dokumentów powinno być otwarte dla wszystkich potencjalnych zainteresowanych na takich samych zasadach. Dlatego umowy o wyłączność dozwolone są jedynie w szczególnych przypadkach.

Na gruncie nowej dyrektywy zasada ta nie ma jednak zastosowania do digitalizacji zasobów kultury. Jak wskazuje unijny ustawodawca w takich przypadkach „konieczny może być pewien okres wyłączności, tak aby dać partnerowi prywatnemu możliwość osiągnięcia zwrotu z inwestycji”. Zgodnie z dyrektywą taki wyjątek powinien być jednak „ograniczony w czasie i możliwie jak najkrótszy, tak aby przestrzegać zasady, zgodnie z którą dorobek wchodzący w zakres domeny publicznej powinien zostać w tej domenie po jego digitalizacji”.

Z tego powodu dyrektywa ogranicza ten okres wyłączności do 10 lat. W przypadku, gdy okres przekracza 10 lat, w 11. roku taka umowa podlega przeglądowi i następnie, w odpowiednich przypadkach, co kolejne 7 lat. Przegląd umów o wyłączność powinien przy tym uwzględniać zmiany technologiczne, finansowe i administracyjne, jakie zaszły od momentu zawarcia umowy.

Dyrektywa ponadto zabezpiecza instytucje kultury w dwóch istotnych kwestiach. Po pierwsze postawione zostało wymaganie, aby każda z umów o wyłączność z partnerem prywatnym była podawana do publicznej wiadomości. Może to przysłużyć się przede wszystkim ochronie mniejszych bibliotek, archiwów i muzeów, które często mają problem przy negocjowaniu warunków z większymi podmiotami prywatnymi. Po drugie, zabezpiecza prawa instytucji do cyfrowych obiektów będących wynikiem digitalizacji. Zgodnie z Dyrektywą „organ sektora publicznego otrzymuje bezpłatnie egzemplarz poddanych digitalizacji zasobów kultury”. Po upływie okresu wyłączności jest zobligowany do bezpłatnego przekazania kopii cyfrowej zdigitalizowanego obiektu, która jest wtedy udostępniana do ponownego wykorzystywania przez instytucję.

¹² Na przykład łączna wysokość środków przeznaczonych na realizację Programu KULTURA+ (nakłady budżetu państwa oraz budżetów samorządowych) wyniesie 1.495 mln zł, Wieloletni Program Rządowy KULTURA+, Warszawa 2010, s. 47.

¹³ Nowy renesans, Raport grupy analitycznej ds. umieszczania dziedzictwa kulturowego w internecie Comité des Sages, Bruksela, styczeń 2011, s. 35.

5.5 Opłaty

Dyrektywa co do zasady ogranicza dopuszczalne opłaty za wykorzystywanie informacji publicznej do poziomu kosztów krańcowych poniesionych w związku z ich reprodukowaniem, udostępnianiem i rozpowszechnianiem. Jednocześnie zakładamożliwość pobierania wyższych opłat przez te instytucje, które muszą uzyskać dochody w celu pokrycia kosztów wykonywania zadań publicznych. Wyższy poziom opłat jest także przewidziany wprost dla bibliotek, muzeów i archiwów. W ich wypadku, „dochód z wydawania i zezwalania na ponowne wykorzystywanie dokumentów nie może przekraczać kosztów gromadzenia, produkowania, reprodukcji, rozpowszechniania, ochrony i ustalania praw wraz z rozsądnym zwrotem z inwestycji”.

Instytucje kultury mogą zatem „zarabiać” na procedurze związanej z udostępnianiem swoich zasobów, do poziomu uwzględniającego, oprócz poniesionych kosztów, rozsądny zwrot z inwestycji. Zwrot z inwestycji musi być jednak racjonalny a zasady naliczania opłat muszą być przejrzyste, publiczne i oparte o sprawdzalne kryteria. Cenniki opłat standardowych wraz z warunkami ponownego wykorzystania dokumentów powinny być ustanawiane z wyprzedzeniem i publikowane na stronach internetowych instytucji. W przypadku opłat niestandardowych z góry powinno być wskazane jakie czynniki są brane pod uwagę przy obliczaniu tych opłat. Na żądanie można także wymagać, aby instytucja podała sposób obliczania opłat w odniesieniu do konkretnego wniosku o ponowne wykorzystanie.

Należy podkreślić, że wdrożone obecnie w Polsce przepisy zakładają niższy poziom opłat, ograniczony we wszystkich wypadkach do poziomu kosztów przygotowania informacji do udostępnienia. Jest to zgodne z Dyrektywą, która zachęca państwa członkowskie Unii do przyjęcia opłat niższych od poziomu maksymalnego określonego w Dyrektywie. Należy przypuszczać, że przyjęty w Dyrektywie wyjątek dla instytucji kultury (zezwalający w ich wypadku na uzyskanie rozsądnego zwrotu z inwestycji) będzie także zaproponowany przez polskiego prawodawcę.

5.6 Licencje

Warunki udostępniania informacji publicznej w Polsce są ujednolicone w ramach przepisów ustawy o dostępie do informacji publicznej (regulującej obecnie także kwestie ponownego wykorzystania informacji publicznej). Lista dopuszczalnych warunków jest ograniczona i obejmuje: obowiązek informowania o źródle, czasie wytworzenia i pozyskania informacji; obowiązek dalszego udostępniania informacji w pierwotnej formie; obowiązek informowania o przetworzeniu informacji; oraz zakres odpowiedzialności instytucji za przekazywane informacje.

Osobną kwestią jest licencjonowanie tych zasobów, które są przedmiotem prawa autorskiego (nie dotyczy to więc przeważającej części dziedzictwa, znajdującej się w domenie publicznej). Ustawa zobowiązuje instytucje do określenia takiego sposobu korzystania, który zapewnia możliwość dowolnego wykorzystania utworu, do celów komercyjnych i niekomercyjnych. Odpowiednim sposobem określenia tego sposobu jest stosowanie licencji na udostępnianie utworów. W tej kwestii dyrektywa, która jest obecnie wdrażana do polskiego prawa, zaleca stosowanie otwartych licencji (takich jak licencje Creative Commons), jako najmniej ograniczających ponowne wykorzystanie.

Do tej pory instytucje kultury nie były zobowiązane tymi przepisami i dlatego praktyki udostępniania zdigitalizowanych materiałów kultury zależą od reguł określanych w ustawach szczegółowych, takich jak ustawa o muzeach, bibliotekach i narodowym zasobie archiwalnym. W rezultacie praktyka udostępniania zasobów kultury nie jest jednolita, a zasady określają regulaminy poszczególnych instytucji.

Również inne europejskie instytucje kultury przyjmowały do tej pory różne modele udostępniania zdigitalizowanych materiałów. Mimo, że udostępniane są przede wszystkim treści pochodzące z domeny publicznej, które nie powinny być obciążane żadnymi opłatami ani warunkami dostępu, to praktyka działań pokazuje, że jest inaczej. Zgodnie z raportem „Economic and social impact of the public domain¹⁴” 76% instytucji zapewnia użytkownikom otwarty dostęp do zasobów, podczas gdy pozostałe 24% ustanawia warunki dostępu (takie jak opłaty), przede wszystkim w zależności od tego, czy jest to zwykły dostęp, czy ten połączony z możliwością komercyjnego przetwarzania.

14 R. Davies, (2009), Economic and social impact of the public domain: EU cultural institutions and the PSI Directive, s. 20, URL: http://ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/report/comm_0022_psi_v6.0.pdf, za: Reuse of documental heritage: threat or opportunity?, 13th IFLA Inter lending and Document Supply Conference, Pekin, październik 2013.

5.7 Tryb udostępniania

Od momentu złożenia wniosku o ponowne wykorzystanie informacji publicznej, instytucja kultury będzie zobowiązana do przetworzenia tego wniosku. Przetworzenie oznacza jedną z poniższych dróg, jakie powinna zastosować instytucja:

- udostępnić informację lub przedstawić ofertę licencji
- udzielić decyzji odmownej.

W przypadku, gdy instytucja kultury udzieli decyzji odmownej ze względu na prawa własności intelektualnej osób trzecich, nie jest ona zobowiązana do udzielenia informacji o osobie, która posiada takie prawa. Jest to tryb szczególny, gdyż zgodnie z dyrektywą organy publiczne mają taki obowiązek.

W przypadku, gdy niezbędna jest licencja, instytucja kultury w terminie 20 dni roboczych od otrzymania wniosku powinna przedstawić osobie wnioskującej końcową ofertę takiej licencji. W przypadku obszernych lub skomplikowanych zamówień termin ten może być przedłużony o kolejne 20 dni. Licencja taka określa opisane wcześniej warunki udostępnienia zasobów, w szczególności może to być licencja prawnoautorska — w przypadku zasobów będących przedmiotem prawa autorskiego.

Dyrektywa nakazuje, aby odwołania były rozpatrywane przez bezstronne organy odwoławcze, posiadające specjalistyczną wiedzę z zakresu udostępniania informacji publicznej. Każda decyzja powinna zawierać informacje o możliwości odwołania.

6. Rekomendacje

W Europie rozpoczął się już proces konsultacyjny dotyczący wdrożenia dyrektywy do przepisów krajowych. W odniesieniu do zasobów instytucji kultury, dyrektywa w zasadzie odzwierciedla obecny stan udostępniania i ponownego wykorzystywania ich zbiorów, służąc jednocześnie uporządkowaniu stosowanych zasad.

Rzeczywiste zmiany mogą zostać jednak wywołane zmianą ustawy o ponownym wykorzystaniu informacji publicznej, która może pomóc instytucjom stawić czoła wyzwaniom i możliwościom, jakie niesie ze sobą rozwój technologii cyfrowych.

Wynika to z możliwości przyjęcia w polskim prawie rozwiązań służących otwartości dziedzictwa, a wykraczających poza minimalny standard zdefiniowany w dyrektywie.

Nowa ustawa o ponownym wykorzystaniu informacji publicznej w odniesieniu do instytucji kultury obejmie przede wszystkim zasoby pochodzące z domeny publicznej.

Brak definicji domeny publicznej w polskim ustawodawstwie powoduje, że w praktyce określenie statusu prawno-autorskiego dzieła może być dla instytucji kultury kosztownym i długotrwałym przedsięwzięciem. Wdrożenie dyrektywy o ponownym wykorzystaniu informacji publicznej powinno zatem być połączone z rewizją ustawy o prawie autorskim i wprowadzeniem niezbędnym zmian na rzecz wzmocnienia domeny publicznej, takich jak ochrona domeny publicznej przed jej zawłaszczaniem, zniesienie instytucji public domain payant, wprowadzenie możliwości zrzekania się praw autorskich i pokrewnych, przywrócenie dziedziczenia praw autorskich przez Skarb Państwa czy rewizję art. 4 ustawy o prawie autorskim¹⁵.

W kwestiach dotyczących regulacji prawnych dotyczących zasobów domeny publicznej, zgadzamy się w pełni z rekomendacjami wypracowanymi w ramach unijnej Sieci Tematycznej COMMUNIA, przyjętymi następnie przez europejskie Stowarzyszenia COMMUNIA działającego na rzecz cyfrowej domeny publicznej (którego jesteśmy członkiem założycielem)¹⁶.

Aby wdrożenie zmian dotyczących udostępniania i wykorzystywania cyfrowych zasobów kultury szło w pożądanym kierunku, niezbędne jest zaangażowanie samych instytucji i ich pracowników w wypracowanie najskuteczniejszych mechanizmów digitalizacji i udostępniania polskiego dziedzictwa.

Należy podkreślić, że część instytucji kultury już realizuje bądź planuje wdrożyć politykę otwartości. To także dobry moment dla pozostałych, aby stopniowo podążać w tym kierunku. Proponowana ustawa będzie służyć wyznaczeniu standardów w tym zakresie.

Rekomendujemy w tym celu przyjęcie następujących zasad w tworzonej obecnie ustawie:

¹⁵ Nasze szczegółowe rekomendacje dotyczące zasad udostępniania domeny publicznej są dostępne pod adresem: http://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/2013/07/CCPP_Udost%C4%99pnianie-zasobow-domeny-publicznej-przez-instytucje-publiczne.pdf.

¹⁶ COMMUNIA Policy Recommendations. URL: <http://www.communia-association.org/recommendations-2>.

6.1 Jak najszerszy zakres podmiotów

Zgodnie z brzmieniem preambuły Dyrektywy 2013/37/WE, rozszerzenie jej zakresu na muzea, archiwa i biblioteki uzasadnione jest potencjałem ponownego wykorzystania zasobów kulturowych, przede wszystkim tych znajdujących się w domenie publicznej. Zatem zakres obowiązywania dyrektywy po wdrożeniu do prawa krajowego nie powinien ograniczać się wyłącznie do instytucji mających status muzeum, archiwum lub biblioteki, ale powinien być rozszerzony na wszystkie instytucje, których zbiory w znaczącym stopniu są własnością publiczną. Przyjmując szeroką definicję należałoby uwzględnić zbiory takich instytucji jak FilMOTEKA Narodowa, Narodowy Instytut Audiowizualny czy galerie publiczne. Zasoby kultury potencjalnie znajdują się w posiadaniu różnorodnych instytucji publicznych — prawa autorskie są lub były w określonych przypadkach przejmowane przez Skarb Państwa lub samorządy. Wreszcie istnieją przykłady takie jak „Publiczna Kolekcja Sztuki Miasta Warszawy”, zidentyfikowana i zinwentaryzowana przez Fundację Bęc Zmiana¹⁷.

6.2 Zasada udostępniania zasobów domeny publicznej bez licencji i zbędnych warunków

Dyrektywa zobowiązuje instytucje kultury do udostępniania cyfrowych dóbr kultury do ponownego wykorzystywania. Rekomendujemy, aby zasoby, które należą do domeny publicznej były udostępniane bez żadnych licencji, warunków ani stosowania znaków wodnych lub innych zabezpieczeń wizualnych. Zgodnie z Zaleceniami Komisji Europejskiej treści należące do domeny publicznej powinny być szeroko dostępne do wykorzystywania i pozostać w domenie publicznej również po digitalizacji¹⁸.

¹⁷ Publiczna Kolekcja Sztuki Miasta Warszawy. Projekt Fundacji Bęc Zmiana.
URL: <http://kolekcjapublicznawarszawy.wordpress.com>.

¹⁸ Zalecenie Komisji z dnia 27 października 2011 r. ws. digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz ws. ochrony zasobów cyfrowych (2011/711/UE).

Tam, gdzie jest to możliwe, materiały wytworzone w instytucjach kultury powinny być uznawane za niebędące przedmiotem praw autorskich, jako dokumenty lub materiały urzędowe. Natomiast w odniesieniu do materiałów wytworzonych przez pracowników instytucji kultury, które są utworem w rozumieniu ustawy o prawie autorskim rekomendujemy, aby standardem udostępniania tych materiałów do ponownego wykorzystywania były wolne licencje prawa autorskiego, takie jak Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska (CC BY) lub mechanizm Creative Commons Zero (CC0). Licencje te powinny być zgodne z Definicją Wiedzy Otwartej (Open Knowledge Definition)¹⁹.

6.3 Dzieła osierocone i out-of-commerce

Ważną kwestią, której nie reguluje nowelizacja dyrektywy, jest udostępnianie przez instytucje kultury utworów osieroconych i out-of-commerce. Stanowią one znaczącą część polskiego dziedzictwa kultury. Aby zapewnić dostęp do tych cennych materiałów, rekomendujemy wprowadzenie mechanizmu, który pozwoli na ponowne wykorzystywanie materiałów, których stan prawny nie jest pewny. W szczególności postulujemy za tym, aby pracownicy instytucji kultury zwolnieni byli z odpowiedzialności prawnej za ewentualne naruszenia praw autorskich spowodowane udostępnianiem tych materiałów do ponownego wykorzystywania.

W tej kwestii unijna Dyrektywa 2012/28/UE w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych wprowadza zbyt zachowawcze zasady. Mamy nadzieję, że wdrożenie tej dyrektywy do polskiego prawa stworzy lepsze warunki do udostępniania dzieł osieroconych i out-of-commerce przez instytucje kultury.

¹⁹ [Http://opendefinition.org/od/polszczyzna](http://opendefinition.org/od/polszczyzna).

6.4 Opłaty

W kwestii opłat rekomendujemy, aby regułą było udostępnianie zasobów bez opłat, na co zezwala pkt. 24 preambuły znowelizowanej dyrektywy. Wyjątkiem od tej zasady mogą być jedynie sytuacje projektów prowadzonych w partnerstwach publiczno-prywatnych, które w przeciwnym wypadku nie mogłyby być realizowane. Natomiast w przypadkach, gdy digitalizacja dziedzictwa finansowana jest z pieniędzy publicznych, jesteśmy przeciwni narzucaniu jakichkolwiek opłat za ponowne wykorzystywanie zdigitalizowanych zbiorów. Zgodnie z zasadą, że wszystkie zasoby wytworzone za pieniądze publiczne są własnością publiczną, powinny być one dostępne tak, aby każdy mógł z nich swobodnie korzystać.

Ciągle brak przy tym wiedzy na temat przychodów instytucji kultury z tytułu udostępniania cyfrowych kopii zbiorów. Rekomendujemy zebranie danych i przygotowanie analizy demonstrującej jakie są faktyczne przychody instytucji i czy rzeczywiście otwarte udostępnianie zasobów znacząco pogorszy ich kondycję finansową. Wyniki takiej ekspertyzy powinny być podstawą do przyjęcia odpowiedniej regulacji w ustawie.

6.5 Powołanie niezależnego organu posiadającego specjalistyczną wiedzę z zakresu udostępniania informacji publicznej

W Polsce do tej pory nie wprowadzono takiego organu, a jego rolę w indywidualnych sprawach sprawują sądy administracyjne. Nie spełniają one jednak wymogu wyspecjalizowania w kwestiach regulowanych dyrektywą. Zatem powołanie takiego niezależnego organu wydaje się niezbędne dla zapewnienia gwarancji dostępu oraz jawności życia publicznego²⁰.

²⁰ Rozwiązania mogące stanowić podstawę do zmian przepisów regulujących zasady dostępu do informacji publicznej i jej ponownego wykorzystywania, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2013 r., s. 17.

6.6 Skrócenie okresu wyłączności w ramach partnerstw publiczno-prywatnych

Jak wskazuje raport „Nowy renesans” przygotowany przez grupę analityczną ds. umieszczenia europejskiego dziedzictwa kulturowego w internecie — „Comité des Sages”, okres 7 lat można uznać za wystarczający do tego, aby z jednej strony stworzyć zachętę do prywatnych inwestycji w digitalizację dóbr kultury na masową skalę, z drugiej natomiast umożliwić wystarczającą kontrolę instytucji nad ich zdigitalizowanymi materiałami. Dlatego za zaleceniami grupy rekomendujemy, aby maksymalny okres obowiązywania umów o wyłączność dotyczących wykorzystywania zdigitalizowanych w ramach partnerstw publiczno-prywatnych nie przekraczał 7 lat.

6.7 Partner prywatny powinien dostarczyć instytucji pliki o jak najlepszej jakości jaką posiada

W przypadku umów na wyłączność partner prywatny zobowiązany jest do dostarczenia instytucji kultury bezpłatnego egzemplarza poddanych do digitalizacji zasobów kulturowych. Rekomendujemy, aby partner prywatny miał przy tym obowiązek dostarczenia zdigitalizowanych plików w jak najlepszej jakości jaką posiada.

Ponowne wykorzystywanie informacji publicznej.

Nowe wyzwanie dla instytucji kultury

Autorzy: Katarzyna Rybicka, Helena Rymar, Alek Tarkowski

Korekta: Miłosz Resztak

Projekt graficzny: Anna Piwowar

Druk i oprawa:

Warszawa 2015

ISBN: ?

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska, pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów i Centrum Cyfrowego Projekt: Polska. Pełna treść licencji jest dostępna na stronie creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl. Zezwala się na dowolne wykorzystywanie treści publikacji pod warunkiem wskazania autorów oraz podania informacji o licencji.

Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjodawcy. <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

Publikacja jest dostępna w sieci pod adresem:

?

Raport powstał dzięki wsparciu Open Society y Foundations.

